

I.

ΟΝΟΜΑΖΟΜΑΙ Ρούμπεν Μπλουμ και εἶμαι, ναί, ἓνας ιστορικός. Σύντομα, ὅμως, ὑποθέτω πὼς θὰ γίνω μέρος τῆς ἱστορίας. Ἐννοῶ δηλαδή πὼς θὰ πεθάνω και θὰ γίνω κι ἐγὼ ἱστορία, ἓνα σπάνιο εἶδος μεταμόρφωσης στὸ ὁποῖο παραδοσιακὰ ἐπιδίδονται κατ' ἀποκλειστικότητα οἱ ἀγνότεροι ἐπιστήμονες. Οἱ δικηγόροι πεθαίνουν και δὲν γίνονται νόμος, οἱ γιατροὶ πεθαίνουν και δὲν γίνονται ἰατρική, ὅμως οἱ καθηγητὲς βιολογίας και χημείας ἀποβιώνουν και ἀποσυντίθενται και γίνονται βιολογία και χημεία, ἀπολιθώνονται και γίνονται γεωλογία, διασπείρονται μὲς στὴν ἐπιστήμη τους, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πὸν και οἱ μαθηματικοὶ γίνονται στατιστικὰ δεδομένα. Ἡ ἴδια διαδικασία ἰσχύει και γιὰ ἐμᾶς τοὺς ιστορικούς—ἀπ' ὅσο ξέρω εἴμαστε οἱ μοναδικοὶ στὶς ἀνθρωπιστικές ἐπιστῆμες γιὰ τοὺς ὁποίους ἰσχύει αὐτό—, οἱ μοναδικοὶ πὸν γινόμεστε αὐτὸ πὸν ἐρευνοῦμε· γερνάμε, κιτρινίζουμε, ἀποκτᾶμε ρυτίδες και γινόμεστε εὐθραυστοὶ ὅπως τὰ ὕλικά τῆς ἔρευνάς μας, μέχρι πὸν οἱ ζωές μας βυθίζονται στὸ παρελθόν, γιὰ νὰ γίνουν ἡ οὐσία τοῦ χρόνου καθαυτή. Ἡ μπορεῖ νὰ τὰ λέω αὐτὰ ἐπειδὴ εἶμαι Ἑβραῖος... οἱ γκογιμ² πιστεύουν στὸν Λόγο πὸν γίνεται Σάρκα, οἱ

2. Goyim (γίντις): οἱ Ἑθνικοί, οἱ μὴ Ἑβραῖοι.

Ἑβραῖοι ὅμως πιστεύουν στὴ Σάρκα ποὺ γίνεται Λόγος, μιὰ πιὸ φυσική, πιὸ ὀρθολογικὴ ἐνσάρκωση...

Ἄντὶ ἄλλης εἰσαγωγῆς, θὰ παραθέσω τώρα ἓνα σχόλιο ποὺ μοῦ ἀπηύθυνε ὁ τότε πρόεδρος τῆς Ἀμερικανικῆς Ἱστορικῆς Ἐταιρείας, τὸν ὁποῖο δὲν θὰ κατονομάσω, ὅταν τὸν γνώρισα σ' ἓνα συμπόσιο τότε ποὺ ἤμουν ἀκόμη φοιτητῆς, ἀμέσως μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο: «Μάλιστα», εἶπε, σφίγγοντάς μου χλιαρὰ τὸ χέρι, «Μπλούμ, εἶπατε; Εἶστε ἓνας ἱστορικὸς Ἑβραῖος;»

Παρότι σίγουρα τὸ σχόλιό του εἶχε σκοπὸ νὰ με πληγώσει, κατάφερε ἀπλῶς νὰ μοῦ προκαλέσει μεγάλη χαρὰ, κι ἀκόμα καὶ σήμερα ἡ περιγραφή του μοῦ προκαλεῖ θυμηδία. Ἐκτιμῶ τὴν ἀθέλγητη ἀνακρίβειά της, καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἡ ἀμφισημία της μπορεῖ νὰ λειτουργήσει σὰν ἓνα εἶδος ψυχολογικοῦ τέστ: («ἓνας ἱστορικὸς Ἑβραῖος» — ὅταν τὸ ἀκοῦτε, τί σᾶς ἔρχεται στὸν νοῦ; Τί εἰκόνα σχηματίζεται στὸ μυαλό σας;») Τὸ θέμα εἶναι πὼς τὸ ἐπίθετο μὲ τὸν τρόπο ποὺ χρησιμοποιεῖται ἦταν δυὸ φορές λάθος. *Εἶμαι ἱστορικὸς καὶ Ἑβραῖος* ἀλλὰ δὲν εἶμαι ἱστορικὸς τῶν Ἑβραίων — ἢ τουλάχιστον δὲν ἦταν ποτὲ αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμά μου.

Ἄντὶ γι' αὐτὸ εἶμαι ἱστορικὸς τῶν Ἀμερικανῶν — ἢ μᾶλλον ἤμουν. Μετὰ ἀπὸ πενήντα χρόνια ὑπηρεσίας στὸ καθηγητικὸ σῶμα, πρόσφατα συνταξιοδοτήθηκα ἀπὸ τὴν ἔδρα Ἀμερικανικῆς Οἰκονομικῆς Ἱστορίας Ἀντριου Γουίλιαμ Μέλον τοῦ Πανεπιστημίου Κόρμπιν, στὸ Κόρμπιντεϊλ τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, στὴν ἐνίοτε ἀγροτική, ἐνίοτε δασωμένη καρδιά τῆς ἐπαρχίας Τσοτόκουα, κοντὰ στὴ λίμνη Ἴρι, ἀνάμεσα στοὺς μηλεῶνες καὶ στὰ μελίτσια καὶ τὰ ἀγροκτῆματα — ἢ, ὅπως οἱ διάφοροι

ἀγεωγράφητοι κάτοικοι τῆς πόλης τῆς Νέας Ὑόρκης ἐπιμένουν νὰ τὴν ἀποκαλοῦν περιφρονητικά, («Στὰ βόρεια»). (Κι ἐγὼ ἤμουν κάποτε ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πρωτευουσιάνους καί, παρότι δὲν ἰσχύει τὸ γνωμικὸ ποὺ λέει ὅτι οἱ δάσκαλοι μαθαίνουν περισσότερα ἀπὸ τοὺς μαθητές τοὺς ἀπ' ὅ,τι τὸ ἀντίστροφο, κατάφερα ἀρκετὰ γρήγορα νὰ μάθω τὸ ἐξῆς: ποτὲ μὴν ἀποκαλεῖς τὸ Κόρυμπιντεϊλ («βόρεια».) Ἄν καὶ ἀρχικὰ τὸ ἐρευνητικὸ μου ἐνδιαφέρον ἐπικεντρώθηκε στὴν προ-αμερικανικὴ περίοδο, τότε ποὺ ἡ Ἀμερικὴ ἦταν ἀκόμη βρετανικὴ ἀποικία, στὴ συνέχεια ἔγινα γνωστός, σ' ἕναν περιορισμένον κύκλο, στὸν τομέα αὐτοῦ ποὺ σήμερα ἀποκαλεῖται Φορολογικὲς Μελέτες, καὶ εἰδικότερα μέσα ἀπὸ τὴν ἐρευνά μου πάνω στὴν ἱστορία τῆς ἐπίδρασης τῶν φορολογικῶν μέτρων στὴν πολιτικὴ καὶ στὶς πολιτικὲς ἐπαναστάσεις. Γιὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, ὁ τομέας δὲν ἦταν ὁ ἀγαπητέ μου, ὅμως μοῦ ἦταν προσβάσιμος. Ἡ μᾶλλον, ὁ τομέας δὲν ὑπῆρχε μέχρι ποὺ τὸν ἀνακάλυψα, καί, σὰν ἄλλος ἀδέξιος Κολόμβος, τὸν ἀνακάλυψα μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ ἦταν ἐκεῖ. Μέχρι νὰ μπῶ στὸ πανεπιστήμιο, στὴν Ἀμερικὴ ἐπικρατοῦσε ἤδη συνωστισμός, ἀκόμα καὶ στὴν Ἀμερικανικὴ Οἰκονομικὴ Ἱστορία ἐπικρατοῦσε ἤδη συνωστισμός, κι ἐγὼ εἶχα ἀπὸ μικρὸς μιὰ εὐχέρεια μὲ τοὺς ἀριθμούς. Ὄταν ἀσχολήθηκα μὲ τὴ φορολογικὴ ἱστορία κατάφερα νὰ ξεφύγω ἀπὸ τὸ γκέτο τῆς ἀποικιακῆς καταλλαγίας καὶ τελικὰ κι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Ἀμερικὴ, κι ἔφτασα μέχρι τὶς πόλεις-κράτη τῆς Εὐρώπης, τὴ φεουδαρχικὴ φορολογία, τὶς ἐκκλησιαστικὲς δωρεές, τὴ διαμόρφωση τῶν δασμῶν καὶ τῶν διατιμήσεων στὴν ἀρχαιότητα... πηγαίνοντας πίσω στὸ παρελθὸν μέχρι τὴ Στήλη

τῆς Ροζέτας ἢ ἀκόμα καὶ τὴν Ἀγία Γραφή, οἱ ὁποῖες —τὸ ξεχνοῦν οἱ περισσότεροι— εἶναι κατὰ βάση φορολογικὰ ἔγγραφα...

Τί ἄλλο ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ; Μακάρι νὰ ἔξερα. Ὅμως, ἀλήθεια, ξέρομε ποτέ; Συνήθιζα νὰ ξεκινῶ κάποιες ἀπὸ τὶς παραδόσεις μου παραφράζοντας τὸν Τουεῖν, ποὺ κι αὐτὸς παράφραζε τὸν Φραγκλίνο, ποὺ κι ἐκεῖνος μᾶλλον εἶχε ἀντιγράψει ἀμέτρητους Βρετανούς πρὶν ἀπ' αὐτόν: «... σὲ τοῦτο τὸν κόσμο τίποτα δὲν εἶναι βέβαιο ἐκτὸς ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τοὺς φόρους καὶ τὶς ἡμερομηνίες παράδοσης τῶν ἐργασιῶν σας...»

Θὰ ἤθελα νὰ πιστεύω πὼς τὸ ἐπάγγελμά μου μὲ ἔχει κάνει πιὸ εὐαίσθητο ἀπὸ τοὺς περισσότερους στὴν ἐπιλεκτικὴ χρῆση τῶν γεγονότων καὶ στὸ πῶς κάθε ἐποχὴ καὶ ἰδεολογικὸ κίνημα καταφέρνουν νὰ συγκροτήσουν πρόχειρα τὰ δικά τους χρονικά, κομμένα καὶ ραμμένα γιὰ νὰ ταιριάζουν στοὺς ἐκάστοτε σκοπούς τους καθὼς καὶ γιὰ νὰ κολακεύουν τὴν αὐτοεικόνα τους — ἀπὸ τὴ ρήση τοῦ Οὐάσινγκτον «Δὲν μπορῶ νὰ πῶ ψέμα» ὅταν ἔκοψε μὲ τὸ τσεκούρι τὴν κερασιὰ τοῦ πατέρα του μέχρι τὶς ροζ συνωμοσιολογικὲς περιγραφὲς τῆς δολοφονίας τοῦ Κένεντι στὸν κινηματογράφο καὶ στὴν τηλεόραση, ποὺ δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι ἡ μαφία, ἡ CIA, ἡ KGB καὶ ἡ Μέριλιν Μονρό τὴ σχεδίασαν σὲ μυστικὰ κονκλάβια ποὺ λάβαιναν χώρα σὲ κάποιο ἀπόμερο σεπαρὲ στὰ βάθη τοῦ 21 Club.³ Ἡ δική μου ἐκδοχὴ αὐτῆς τῆς αὐτοσχέδιας ἱστορίας εἶναι τὸ ἀκαδημαϊκὸ μου βιογραφικὸ, τὸ ὁποῖο

3. Φημισμένο ἐστιατόριο τῆς Νέας Ὑόρκης ὅπου σύχναζαν διάσημοι καὶ πολιτικοί.

είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο. Είμαι γέρος άνθρωπος, όποτε συγχωρήστε μου τήν ύπερανάλυση: πηγαίνετε στο Corbin.edu, κάντε κλικ στον σύνδεσμο Διδακτικό Προσωπικό, κάντε κλικ στον σύνδεσμο Τμήμα Ίστορίας, μετά κάντε κλικ στο όνομά μου και θα βρείτε κάτι πού στην ουσία είναι μιá αντιγραφή τοῦ CV μου, πού περιέχει όμως μόνο τά σημαντικότερα σημεία: τά έννέα Βραβεΐα Κόρμπιν Διακεκριμένου Καθηγητῆ (1968, 1969, 1989, 1990, 1992, 1995, 1999, 2000, 2001), τó βραβεΐο Ίστορικοῦ τῆς Χρονιάς ἀπό τήν Ἀμερικανική Ίστορική Ἑταιρεία (1993), τίς ἀναγορεύσεις σέ ἐπίτιμο διδάκτορα ἀπό τó LSE καί τó Ἐθνικό Πανεπιστήμιο τῆς Σιγκαπούρης, μιá βιβλιογραφία, καθώς κι ἕναν ἀρκετά ἐνημερωμένο κατάλογο δημοσιεύσεων. Στά βιβλία μου πού βρίσκονται ἀκόμη σέ κυκλοφορία συμπεριλαμβάνονται τά: *Μιá συνοπτική ἱστορία τῆς φορολογίας· Φορολογία χωρίς ἀντιπροσώπηση. Μιá ἱστορία τῆς Ἀμερικῆς σέ δέκα φόρους· Ποσοστώσεις εἰσαγωγῶν, ἐπιδοτήσεις ἐξαγωγῶν. Ταξίδι στοῦς μῆ δασμολογικοῦς φραγμοῦς τοῦ ἐμπορίου· Ἐμπόργκο. Μιá ἱστορία· Ματωμένο χρῆμα. Ἡ φορολόγηση τῆς δουλείας, καθώς καί τó Τζόρτζ Σούολ Μπάουτγουελ. Ὑπερασπιστής τοῦ δικαιώματος ψήφου τῶν γυναικῶν καί τῆς κατάργησης τῆς δουλείας, πátερας τῆς σύγχρονης ἐφορίας.*

Δέν θέλω νά παρεξηγηθῶ: εἶμαι περήφανος γιά ὅσα ἔχω πετύχει, ἢ τουλάχιστον ἔμαθα νά λέω ἢ καί νά πιστεύω πῶς εἶμαι περήφανος γι' αὐτά, κυρίως γιατί κάθε νέα προσθήκη στοῦ διαρκῶς ἀύξανόμενου παλμαρῆ τῶν ἐπιτευγμάτων μου ὑποτίθεται πῶς μέ ἀπομάκρυνε ἀκόμα περισσότερο ἀπό τίς ρίζες μου — ὡς Ρούβν Γιούντλ

Μπλούμ, γεννηθείς τὸ 1922 στὸ Μπρόνξ, γιὸς Ἑβραίων μεταναστῶν ποὺ εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὸ Κίεβο, καὶ ποὺ με ἀνέθρεψαν βάζοντάς με στὴ μεσαία τάξη. Μοῦ παρεῖχαν καλὴ μόρφωση, με ἔστειλαν στὰ καλύτερα σχολεῖα καὶ μετὰ με ἐπέκριναν ὀργισμένοι στὰ γίντις χωρὶς καμία ντροπὴ ὅταν κατέληξα νὰ γίνω διανοούμενος.

Τὴν ἐπομένῃ τῆς ἐπίθεσης στὸ Πέρλ Χάρμπορ παντρεύτηκα τὴν κοπέλα με τὴν ὁποία ἤμασταν μαζί ἀπὸ τὸ λύκειο καὶ ἀμέσως ἐπιστρατεύτηκα. Στὸν στρατὸ μοῦ ἔδωσαν τὴν εἰδικότητα βοηθοῦ λογιστῆ, λόγῳ κάποιων μαθημάτων λογιστικῆς ποὺ δὲν ὀλοκλήρωσα (τὰ ἔκανα ἐπειδὴ ἐπέμεναν οἱ γονεῖς μου), κακῆς στάσης σώματος (ἐλαφρὰ σκολίωση, 12 μοῖρες) καὶ τῶν ἀξιοσημείωτων δεξιότητων μου στὴ δακτυλογράφηση (76 λέξεις ἀνὰ λεπτό). Πέρασα ὀλόκληρο τὸν πόλεμο χωρὶς νὰ βγῶ ἀπ' τὰ σύνορα τῆς χώρας, καὶ πέρασα τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς θητείας μου δακτυλογραφώντας ἐξεζητημένα, κομψά, ἀσήμαντα ἀρθράκια με θέμα τὴν ἀκραία ἐπιτήδευση τῆς ποίησης τοῦ Ἔλιοτ («Τὸ κερὶ καπνίζοντας τέλος τοῦ χρόνου / Φθίνει. Διαμιᾶς στὸ Ριάλτο»)⁴ καὶ τοῦ Πάουντ («Ἡ τοκογλυφία σκοτώνει τὸ παιδὶ στὴ μήτρα / σταματᾷ τὰ ἐρωτόλογα τοῦ παλικαριοῦ»),⁵ ποὺ μετὰ τὰ

4. «The smoky candle end of time / Declines. On the Rialto once»: στίχοι ἀπὸ τὸ ἀντισημιτικὸ ποίημα «Burbank with a Baedeker: Bleistein with a Cigar («Ὁ Μπέμπανκ μ' ἕνα ταξιδιωτικὸ βιβλίο: Ὁ Μπλαίστάν μ' ἕνα ποῦρο)» τοῦ T. S. Eliot (μτφρ. Ἀριστοτέλης Νικολαΐδης).

5. «Usura slayeth the child in the womb / It stayeth the young man's courting»: στίχοι ἀπὸ τὸ «Canto XLV» τοῦ Ezra Pound

υπέβαλλα σὲ ἐξεζητημένα, κομψά, ἀσήμαντα περιοδικὰ ποίησης, ὅπου καὶ τὰ ἀπέρριπταν· ἔβγαζα πληρωμὲς καὶ ὑπολόγιζα τὰ ἔξοδα πορείας ἀνάμεσα στὸ Φόρτ Μπέ-νινγκ καὶ τὸ Φόρτ Σίλ.

Μετὰ τὴ λήξη τοῦ πολέμου, γράφτηκα στὸ City University τῆς Νέας Ὑόρκης, ὅπου ἡ πρώτη κλίση μου πρὸς τὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστῆμες, καὶ πρὸς τὴ λογοτεχνία εἰδικότερα, ἴσιωσε κάτω ἀπὸ διάφορες πιέσεις (γονεϊ-κὲς, πρακτικὲς) καὶ μπῆκε σὲ στῆλες, ἔτσι ὥστε νὰ ἀκολουθῆσω πιὸ εὐκόλα μιὰ καριέρα στοὺς λογαριασμοὺς. Φτάσαμε λοιπὸν στὸν ἐξῆς συμβιβασμό: ἡ προτίμησή μου γιὰ τὴ λογοτεχνία ἔγινε ἱστορία, ἡ προτίμηση ὄλων τῶν ὑπολοίπων γιὰ τὴ λογιστικὴ ἔγινε οἰκονομικά, καὶ ἡ Ἀμερικὴ παρέμεινε ἡ Ἀμερικὴ. Ἐμείνα στὸ ἴδιο πανεπιστήμιο μέχρι νὰ πάρω τὸ διδακτορικὸ μου καί, ἀφοῦ κυλί-στηκα ἀπελπισμένος μέσα στὸ σεὸλ⁶ τῶν ἐπίκουρων κα-θηγητῶν, ἔγινα ὁ πρῶτος Ἑβραῖος ποὺ προσελήφθη ὡς μόνιμος στὸ Κολέγιο Κόρμπιν (ἐκεῖνα τὰ χρόνια τὸ Πα-νεπιστήμιο Κόρμπιν ἦταν ἀκόμη κολέγιο), καὶ δὲν ἐννοῶ τὸν πρῶτο μόνιμο Ἑβραῖο καθηγητὴ στὸ Τμῆμα Ἱστο-ρίας τοῦ Κολεγίου Κόρμπιν, ἐννοῶ τὸν πρῶτο Ἑβραῖο σὲ ὀλόκληρο τὸ Κολέγιο — στοὺς διδάσκοντες, καὶ ἀπ' ὅσο γνωρίζω, καὶ στοὺς φοιτητές.

Ὁ ἐπιφανὴς καὶ πλέον ξεχασμένος κριτικὸς Βὰν Γουὶκ Μπρούκς ἐπινόησε τὸν ὄρο «χρήσιμο παρελθόν»

(μτφρ. Ἡλίας Κυζηράκος). Τὸ ποίημα ἀπαριθμεῖ τὰ κακὰ τῆς το-κογλυφίας, ἕνα ἐπάγγελμα ποὺ στερεοτυπικὰ ἔχει συνδεθεῖ με τοὺς Ἑβραῖους.

6. Sheol (ἕβρ.): κάτω κόσμος, Ἄδης.

για να περιγράψει ένα παρελθόν το οποίο κάθε «νεωτε-
ρικός», αποξενωμένος, ξεριζωμένος Ἀμερικανός διανοού-
μενος πρέπει να δημιουργήσει μόνος του / μόνη της / μόνο
του, ἔτσι ὥστε να μπορέσει να βρεῖ κάποιο νόημα στο
παρόν και μιὰ πορεία πρὸς τὸ μέλλον. Κάθε φορά που
ἔπαιρνα τὸν Περιφερειακὸ Βὰν Γουίκ, κολλημένος στὴν
κίνηση ἀπὸ τὸ αεροδρόμιο μέχρι τὸ σπίτι τῶν γονιῶν μου,
ἔνιωθα ἐκνευρισμὸ και ταυτόχρονα χαρὰ πὸς θὰ ἀργοῦ-
σα· ἦ, για να τὸ θέσω ἀλλιῶς, σιχαινόμεον τὴν κίνηση
ἀλλὰ χαιρόμουν για τὴν ἀργοπορία. Τὸ μόνο πὸς με πε-
ρίμενε ἦταν αἰτήματα για διάφορες χάρες, γκρίνια, κα-
θὼς και ἀτελειώτες ἀναπαραστάσεις τῶν ἐμφυλιακῶν
συγκρούσεων τῆς γειτονιάς: δὲν θὰ πιστέψεις τί μοῦ εἶπε
ἢ κυρία Χάμπερ (ὄχι, ἢ ἄλλη κυρία Χάμπερ!), δὲν θὰ
πιστέψεις τί ἔπαθε ὁ Γκάρτνερ (ὄχι, ὁ ἄλλος Γκάρτνερ,
πὸς ἔχει ἤδη χάσει τὴ γυναίκα του, πὸς πάσχει ἀπὸ καρ-
διά, ἔχει παιδί με πολιομυελίτιδα και μιὰ κύστη)· τίς
ἀμαρτίες στο ζῦγι και στο ταμεῖο πὸς διαπράττουν ἐκεῖ-
να τὰ τομάρια, ὁ χασάπης, ὁ φούρναρης και ὁ μανάβης,
τοὺς ἀδυσώπητους ἐράνους τῶν ραβίνων — τὸ πλήρες βάρ-
ρος αὐτοῦ πὸς ἐγὼ ἀντιλαμβανόμεον ὡς τὸ «ἄχρηστο
παρελθόν», τὸ ἐβραϊκὸ παρελθόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶχα ἀπο-
δράσει για να πάω στο εἰδωλολατρικὸ πανεπιστήμιο, στοὺς
λόφους και στὰ λαγκάδια τοῦ γαλήνιου και δασωμένου
ὑπο-νιαγάρειου παραδείσου μου.

Για να καταλήξω, για σχεδὸν τὸ σύνολο τῆς ζωῆς
μου —μέχρι τώρα πρόσφατα, βασικά, ὅταν μιὰ σειρά ἀπὸ
τραυματισμοὺς στὰ κάτω ἄκρα με ἀνάγκασαν να πάψω
να πολυκינוῦμαι για να παραμείνω στὴ ζωὴ— ἢ κατα-
γωγή μου δὲν μοῦ χρησίμευσε ποτὲ σὲ τίποτε κι ἔτσι

δὲν ἔχανα εὐκαιρία νὰ τὴν ἀγνοήσω, ὅταν μάλιστα δὲν τὴν ἀπέκρυπτα ἐντελῶς.

Ἔφτασα σὲ αὐτὸ τὸν κόσμον μ' ἓνα πετσί πού δὲν ἦταν ἀκριβῶς λευκό, ἀλλὰ πού, ὅσο μεγάλωνα, ὀλοένα καὶ χόντραινε: τὴν ἐποχὴ τῆς Μεγάλης Ὑφησης, σὲ μιὰ ἐβραϊκὴ γειτονιὰ πού συνόρευε μὲ τὴν ἰρλανδικὴ καὶ τὴν ἰταλική, δὲν εἶχα ἄλλη ἐπιλογὴ. Στὰ στενάκια γύρω ἀπὸ τὸ Γκράντ Κόνκουρς κυριαρχοῦσε ἡ ἀλόγιστη βία, ἀλλά, ἀντίθετα μὲ κάποιους συνομηλίκους μου, ἐγὼ δὲν ἤμουν μαχητικὸς. Τουναντίον, ἡ ἀνατροφή μου μὲ εἶχε μάθει νὰ ἀπαντῶ στὶς ἐπιθέσεις ὅπως ὁ Ἰησοῦς Χριστός, γιὰ τοῦ ὁποίου τὴ σταύρωση συχνὰ πυκνὰ μὲ κατηγοροῦσαν. Μὲ κοροΐδευαν, μὲ προκαλοῦσαν, κι ἐγὼ γυρνοῦσα τὸ ἄλλο μάγουλο, ἐλπίζοντας πὼς ὅλα θὰ πῆγαιναν καλὰ ἐνῶ δὲν τὸ πίστευα στ' ἀλήθεια, καὶ γνωρίζοντας βέβαια πὼς, παρότι ἡ ζωὴ εἶναι γεμάτη βάσανα, μὲ τὰ παρακαλετὰ οὔτε θὰ μὲ ἄφηναν σὲ ἡσυχία, οὔτε θὰ ἔπαιρνα ἐκδίκηση, οὔτε θὰ ἀνακτοῦσα τὴν ἀξιοπρέπειά μου. Ὡς ἡ μοναδικὴ ἐβραϊκὴ οἰκογένεια στὴ μικρὴ μας κωμόπολη πού βρισκόταν στὴ λάθος πλευρὰ τῆς ὀροσειρᾶς Κάτσκιλς τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο, οἱ Μπλούμ (ἐγὼ, ἡ σύζυγός μου ἡ Ἰντιθ, ἡ κόρη μου ἡ Τζούντιθ) ἐρχόμασταν συχνὰ ἀντιμέτωποι μὲ διάφορες προσβολές. Βέβαια, αὐτὲς οἱ προσβολές δὲν συνοδεύονταν ἀπὸ σωματικὴ βία, κάτι πού συνέβαινε στὶς πόλεις, ἀλλὰ ἦταν πάντοτε περισσότερο παθητικὲς παρὰ ἐπιθετικὲς, καὶ αὐτὸ πού μᾶς βοήθησε νὰ τὶς ὑπομείνουμε δὲν ἦταν κάποια ἐσωτερικὴ ἰσχὺς ὅσο ἡ σκέψη ὅτι δὲν ἤμασταν ἡ κυρία Τζόνσον (ἡ γυναίκα πού μᾶς καθάριζε τὸ σπῆτι μία φορὰ τὴν ἐβδομάδα) κι ὅτι δὲν δουλεύαμε στὸ ἐστιατόριο ἢ στὴ συ-

ντήρηση ή στους κήπους του Κολεγίου — δὲν ἤμασταν μαῦροι, ἤ, ὅπως λέγαμε τότε, «ἐγχρωμοί» ἢ «νέγροι». (Ἡ Ἰντιθ κι ἐγὼ ἤμασταν μιᾶς ἡλικίας πού λέγαμε «ἐγχρωμοί», ἐνῶ ἡ γενιὰ τῆς Τζούντιθ ἔλεγε «νέγροι».) Δὲν ξεχνοῦσαμε ποτέ, τουλάχιστον ἐγὼ καὶ ἡ Ἰντιθ, πὼς οἱ ἀνόητες σπόντες γιὰ τὴν τσιγκουνιά μας ἀπὸ τὸν τεχνικὸ πού ἐρχόταν γιὰ νὰ ἐπιδιορθώσει τὶς οἰκιακές μας συσκευές ἀποτελοῦσαν τὰ πιὸ ἀδύναμα καὶ ἀναποτελεσματικὰ ὄπλα στὰ χρονικὰ τοῦ ἀντισημιτισμοῦ — σὲ τέτοιο βαθμὸ, μάλιστα, πού τὸ νὰ τὰ ἐκλάβουμε ὡς πλῆγμα μᾶς φαινόταν ὕβρις, ἀσέβεια ἀπέναντι στοὺς προγόνους μας. Ἄλλωστε, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπνιγαν τὰ νεογέννητα τῶν Ἑβραίων μὲ τὸν ὀμφάλιο λῶρο τους· οἱ Ρωμαῖοι ἐγδερναν τοὺς σοφοδιδάσκαλους μὲ πυρωμένα τσιγκέλια καὶ χτένες· ἡ Ἱερὰ Ἐξέταση χρησιμοποιοῦσε τὴν κρεμάστρα καὶ τὸν πάγκο· οἱ Ναζὶ τὸν θάλαμο ἀερίων καὶ τοὺς φούρνους. Σὲ σύγκριση μὲ αὐτὰ τὰ βασανιστήρια στὴ διάρκεια τῆς ἱστορίας, πόση ζημιὰ μπορούσε νὰ κάνει ἓνα ἀστεϊάκι τοῦ τύπου «Πόσοι Ἑβραῖοι χωρᾶνε σ' ἓνα ἀμάξι;» ἢ ἀκόμα κι ἓνα ψιθυριστὸ («Ὀβριδὸς» ἢ «κωλοεβραῖος») πού ἔβγαινε ἀπὸ ἓνα δύσοσμο στόμα; Τί σημασία εἶχε πού, ὅταν πῆγα τὸ δύστροπό μου Pontiac στὸ συνεργεῖο τοῦ Κόρμπιντεῖλ, ὁ κοκκινοπρόσωπος γερο-μηχανικὸς ἔβγαλε ἀπ' τὴν τσέπη του ἓνα χέρι γεμάτο γράσα γιὰ νὰ πάρει τὰ λεφτὰ μπροστὰ καὶ μετὰ νὰ μοῦ χαϊδέψει τὸ μέτωπο: «Πότε τσέκαρες τελευταία φορὰ τὰ κερατάκια σου;» Αὐτὸ ὅμως πού ἐγὼ καὶ ἡ Ἰντιθ, ὡς οἱ πρῶτοι Ἑβραῖοι στὸ Κόρμπιντεῖλ, ἔπρεπε νὰ ὑποστοῦμε σὲ πιὸ τακτικὴ βία ἢταν μιὰ ἀδιάκοπη καὶ ὑπόκωφη περιφρόνηση: ἡ αἴσθησις ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ νιώθουμε

τυχεροὶ ποὺ βρισκόμασταν ἐκεῖ· ὅτι μᾶς εἶχαν ἐλέγξει, κι ὅτι μᾶς εἶχαν δώσει τὴν ἄδεια. Μᾶς μιλοῦσαν μὲ συγκατάβαση, μᾶς καταδέχονταν, μᾶς πατρύναραν, μᾶς κοιτοῦσαν ἐξεταστικά. Ἡ παρουσία μας ἐκεῖ ἐνοχλοῦσε κάποιους καὶ παραξέενε τοὺς πάντες. Νιώθαμε αὐτὴ τὴν ἀντίσταση κυρίως τὸν πρῶτο καιρὸ, τότε ποὺ τὸ Γκόλφ-Τένις Κλάμπ τοῦ Κόρμπιντεϊλ μᾶς ἐνημέρωνε κάθε τρεῖς καὶ λίγο πὼς εἶχαν χάσει τὰ χαρτιά τῆς αἴτησῆς μας (κι ὅταν ἄρχισαν πιά νὰ μᾶς στέλνουν τὰ διαφημιστικά τους, ἐμεῖς εἴχαμε πρὸ πολλοῦ χάσει τὸ ἐνδιαφέρον μας), στὴν ἀτελείωτη ροὴ μελῶν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ ποὺ τὴν ἀνοιξη, παρεξηγώντας τὸ πεδίο ἔρευνάς μου γιὰ πρακτικὴ γνώση, μὲ παρακαλοῦσαν νὰ τοὺς βοηθήσω νὰ «φτιάξουν» τίς φορολογικὲς τους δηλώσεις, καθὼς καὶ στὶς ἀμέτρητες χοροεσπερίδες τὴν περίοδο τῶν γιορτῶν στὶς ὁποῖες ἀντιμετώπιζαν ἐμένα καὶ τὴν Ἰντιθ σὰν διανοητικὰ καθυστερημένους ποὺ δὲν μπορούσαν νὰ ξεχωρίσουν τὸν Ρούντολφ ἀπὸ τὸν Μπλίτσεν καὶ τὸν Ντόρεν,⁷ καὶ ποὺ δὲν ἤξεραν τί νὰ κάνουν μὲ τὸ στόμα τους κάτω ἀπ' τὸ γκί. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι στὸ πρῶτο χριστουγεννιάτικο πάρτι τοῦ Τμήματος Ἱστορίας τοῦ Κόρμπιν στὸ ὁποῖο παρευρεθήκαμε (τὴν προηγούμενη χρονιά ἀπὸ αὐτὴν κατὰ τὴν ὁποία ἔλαβαν χώρα τὰ γεγονότα ποὺ θὰ διηγηθῶ παρακάτω), μοῦ ζητήθηκε ἀπὸ τὸν πρόεδρο τοῦ Τμήματος, τὸν ἐκλιπόντα πλέον Δρα Τζόρτζ Λόιντ Μόρς, νὰ ἀναλάβω ἐγὼ τὰ καθήκοντα τοῦ Ἄι-Βασίλη ποὺ πα-

7. Ὄνόματα τῶν ταρανδῶν ποὺ τραβοῦν τὸ ἔλκηθρο τοῦ Ἄι-Βασίλη καὶ ἦρωες τῆς χριστουγεννιάτικης ταινίας κινουμένων σχεδίων *Rudolph the Red-nosed Reindeer*.

ραδοσιακά ἀναλάμβανε ἐκεῖνος, φορώντας τὴ στολή και μοιράζοντας δῶρα: «Ἦταν μιὰ ξαφνικὴ ἰδέα τῆς γυναίκας μου, μιὰ ἐκπληκτικὴ ἔμπνευση», μοῦ ἐξήγησε, «γιατὶ ἐσὺ ἔχεις πραγματικὴ γενειάδα σὰν τοῦ πατέρα της... στὴν ἐποχὴ του οἱ περισσότεροὶ ἄντρες εἶχαν γένια ἀλλὰ σήμερα τὰ βλέπεις ὅλο και πιὸ σπάνια, κάτι ποὺ εἶναι κρίμα, γιατί μιὰ πραγματικὴ γενειάδα δίνει ἕναν πιὸ σεβάσμιο ἀέρα ἀπ' ὅ,τι μιὰ ψεύτικη... τό 'ξερὰ ὅτι ἦταν ἐξυπνὴ κίνηση νὰ προσλάβω κάποιον μὲ μούσια κι ἀφοῦ ἀρέσει και στὴ γυναίκα μου... ἄσε ποὺ τώρα ποὺ θὰ ἀναλάβεις ἐσὺ νὰ κάνεις τὸν 'Αι-Βασίλη θὰ ἐπιτρέψεις σ' ἐκείνους ποὺ πραγματικὰ γιορτάζουν τὰ Χριστούγεννα νὰ περάσουν μιὰ ὠραία βραδιά». Θυμᾶμαι νὰ πηγαίνω γύρω-γύρω κουβαλώντας μιὰ μαξιλαροθήκη γεμάτη μὲ μικρούτσικους χαρτοκόπτες, μικρούτσικα στιλέτα στὴν οὐσία, ποὺ εἶχαν πάνω τους χαραγμένο τὸ ἔμβλημα τῆς σχολῆς (μιὰ κουρούνα δέσμια ποὺ φέρει κλάδο ἐλαίας) μαζί μὲ τὸ ρητό της (*Petite, et dabitur vobis*),⁸ τὰ ὁποῖα καρφώνονταν στὶς παλάμες μου και μοῦ ἀνοίγαν πληγές σὰν τοῦ Χριστοῦ καθὼς τὰ ἔβγαζα γιὰ νὰ τὰ δώσω στοὺς παρευρισκόμενους, και θυμᾶμαι ἀκόμη ποὺ ὅταν γύρισα σπῆτι τὸ ἴδιο βράδυ, πρὶν κὰν βγάλω τὴ στολή —τὴ φορεσιὰ και τὸν σκοῦφο ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψω τὸ ἐπόμενο πρωὶ στοὺς καθηγητὲς Θεατρολογίας ἔτσι ὥστε νὰ τὰ δώσουν στὸ Τμῆμα Ἀγγλικῆς Λογοτεχνίας γιὰ τὸ δικὸ τους πάρτι—, πῆγα κι ἔπλυνα τὶς πληγές μου και τὸ τάλκ ποὺ ἔκανε τὴ γενειάδα μου

8. Ζητήστε και θὰ σᾶς δοθεῖ (λατ.).

λευκή, και μετὰ ξύρισα τὰ γένια μου μιὰ και καλή... (Προτοῦ συνεχίσω, νομίζω πῶς καλὸ θὰ ἦταν νὰ σημειώσω πῶς, ὅταν ξεκίνησα νὰ διδάσκω στὸ Κόρμπιν, τὸ Κολέγιο εἶχε μόλις γίνει μικτὸ και δὲν ὑπῆρχαν καθόλου ἔγχρωμοι φοιτητές. Μέχρι νὰ πάρω σύνταξη, βέβαια, ἡ σχολὴ εἶχε μιὰ Ἐνωσὴ Ἀφρικανῶν Φοιτητῶν μαζί με μιὰ Ἐνωσὴ Ἀφροαμερικανῶν Φοιτητῶν, μιὰ Συμμαχία Λατίνων Κούιρ, καθὼς και μιὰ Ὀμάδα Περιφρούρησης γιὰ τὴν Προστασία τῶν Τράνς. Τὰ ἀγωνιστικὰ συνθήματα ποὺ παλιότερα παρωδοῦσαν τοὺς ὕμνους τῶν γηγενῶν —(Ἡ Κραυγὴ τῶν Ἰροκούα), (Τὸ Μπανζάι τῶν Ἀλεγκάνι)— εἶχαν ὑποστῆ ἀκύρωση και τὸ ἀγαλμα τοῦ ἰδρυτῆ τοῦ Κολεγίου —τοῦ μεγαλοεργολάβου με τὶς διασυνδέσεις στὸ Τάμανι Χόλ⁹ και κάποτε κομαντάντε τῆς Ἐπιτροπῆς Καναλιῶν τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, ὀνόματι Μάδερ Κόρμπιν—, τὸ ὅποιο δέσποζε στὴν εἴσοδο τῆς σχολῆς χωρὶς νὰ διαφημίζει τὰ κρίματά του, πλέον φέρει στὸ βᾶθρο του μιὰ διαδραστικὴ πλακέτα ποὺ ἀποκαλεῖ τὸ ἐμπόριο σκλάβων τοῦ ἀνδρός, καθὼς και τὴν ἐκμετάλλευση μεταναστῶν δουλοπάροικων, (ἀσύμβατα με τὶς ἀξίες τοῦ Κολεγίου) και «βαθιὰ προβληματικά»). Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀλλαγές εἶναι σίγουρα ἀξιοσημείωτες, ὅμως παρ' ὅλα αὐτὰ παραμένει τὸ γεγονός ὅτι ἡ νεολαία σήμερα εἶναι πιὸ εὐαίσθητη ἀπὸ ποτέ. Παραδέχομαι ὅτι δὲν ξέρω πῶς νὰ κατανοήσω αὐ-

9. Tammany Hall: ὀργάνωση τοῦ Δημοκρατικοῦ Κόμματος τῆς Ἀμερικῆς με μεγάλη ἐπιρροή στὴν πολιτικὴ σκηνὴ τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης.

τὸ τὸ φαινόμενο κι ἔχω προσπαθήσει νὰ τὸ προσεγγίσω μὲ «οἰκονομικούς ὄρους», διερωτώμενος μήπως ἡ αὐξηση στὴν εὐαισθησία ἔχει ἐπιφέρει μείωση στὶς διακρίσεις, ἢ μήπως ἡ μείωση στὶς διακρίσεις ἔχει ἐπιφέρει αὐξηση στὴν εὐαισθησία, στὸ πότε, ποῦ καὶ πῶς συμβαίνουν. Ἡ μᾶλλον θὰ ἔπρεπε νὰ πῶ στὸ πότε, ποῦ καὶ πῶς πιστεύει πῶς συμβαίνουν ἓνα φοιτητικὸ σῶμα τοῦ ὁποίου ἡ ἀξίεπαινη ροπή πρὸς τὴν ἀποδοχὴ τῶν ἄλλων ἔχει μετατραπεῖ σὲ μιὰ κουλτούρα γκρίνιας τὴν ὁποία ἐγὼ ἀποστρέφομαι. Τόσοι καὶ τόσοι ἀπὸ τοὺς πρώην φοιτητές μου—εἰδικὰ στὸ τέλος τῆς σταδιοδρομίας μου— ἦταν τόσο ἀνεκτικοὶ στὶς ψυχοκοινωνικὲς εὐπάθειες καὶ δυσφορίες τῶν ἄλλων, πὸν οἱ ἴδιοι κατέληγαν νὰ γίνονται ἀνυπόφοροι, πρωτοετείς Τορκεμάδα, δευτεροετείς Σαβοναρόλα, οἱ ὁποῖοι ἔβρισκαν σχεδὸν κάθε σχόλιο προσβλητικὸ, ἐνῶ παντοῦ γύρω τους ἔβλεπαν ρατσισμό καὶ προκαταλήψεις. Δὲν θέλω νὰ ἐπαναλάβω ἐδῶ τὶς συγκρούσεις στὰ πανεπιστήμια, τὶς αἱματηρὲς μάχες γιὰ τὰ ἴσα δικαιώματα πὸν ξεκίνησαν, ὅπως τόσες καὶ τόσες ἀπὸ τὶς σημαντικότερες ἀμερικάνικες μάχες γιὰ τὶς πολιτικὲς ἐλευθερίες, μὲ τοὺς Ἑβραίους στὴν πρώτη γραμμὴ. Καὶ φυσικὰ δὲν θέλω νὰ φανεῖ πῶς λέω ὅτι κάθε φοιτητῆς σήμερα ἐξαγριώνεται εὐκόλα, ἢ ὅτι τὰ παίρνει ὅλα πολὺ προσωπικά, ἢ ὅτι ἀντιλαμβάνεται τὶς καλὲς προθέσεις μὲ λάθος τρόπο, ἢ ἀκόμα ὅτι ὁ μισογυνισμὸς καὶ ὁ ρατσισμὸς καὶ ἡ ὁμοφοβία ἔχουν ἐξαλειφθεῖ πλήρως ἀπὸ τοὺς χώρους τῶν πανεπιστημίων. Αὐτὸ πὸν θέλω νὰ πῶ εἶναι ἀπλῶς πῶς στὸν καιρὸ μου ἓνας Ἑβραῖος ἦταν τυχερὸς ἂν μπορούσε νὰ περάσει γιὰ λευκός, πῶς τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος πὸν μισοῦσαν ὅλοι ἀνοιχτὰ ἦταν τὸ

έρυθρό, πώς ή αντωνυμία πληθυντικού δὲν ὑπῆρχε στὸ μενού, καὶ πὼς γιὰ κάθε μειονότητα ή μόδα, καθὼς καὶ ή πιὸ ἀξιόπιστη ἄμυνα, ἦταν ή ἔνταξη, ὄχι ή διαφοροποίηση).

Ἄπ' ὄλες τίς χλιαρὲς προσβολὲς καὶ τὰ λαστιχένια βέλη πὸν ἀνεχτήκαμε μὲ τὴν Ἰντιθ στὸ Κόρμπιν, αὐτὴ πὸν μὲ πλήγωσε πραγματικὰ ἴσως προῆλθε —ἀπροσδόκητα, ἀθέλητα— ἀπὸ κάτι πὸν μοῦ ζήτησε ὁ ἴδιος ὁ πρόεδρος τοῦ Τμήματος, ὁ Δρ Μόρς, ὅταν μὲ κάλεσε στὸ γραφεῖο του στὴν ἀρχὴ τοῦ χειμερινοῦ ἐξαμήνου τοῦ 1959, τὸ πρῶτο ἐξάμηνο τῆς δεύτερης χρονιᾶς τῆς μόνιμης ἀπασχόλησής μου στὸ Κόρμπιν. Καθ' ὁδὸν γιὰ τὸ σεμινάριο Ἀμερικανικῆς Ἱστορίας (ἓνα ἀπὸ τὰ βασικὰ μαθήματα ἀκόμα καὶ σήμερα, πὸν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ξεκινοῦσε μὲ τοὺς πιονέρους καὶ σήμερα ξεκινᾷ μὲ τὴ δουλειὰ τῶν Ἀφρικανῶν καὶ μιὰ ὑψωμένη παλάμη ὡς χαιρετισμὸ στοὺς γηγενεῖς Σενέκα), ἔκανα μιὰ στάση στὴ θυρίδα τῆς πανεπιστημιακῆς ἀλληλογραφίας μου. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ ἠλεκτρονικὸ ταχυδρομεῖο, καὶ προτοῦ γίνω κάπως λιγότερο ἀνασφαλῆς ὅσον ἀφορᾷ τὴ θέση μου στὴν ἱεραρχία καὶ τίς προοπτικὲς μου γιὰ τὸ μέλλον, συνήθιζα νὰ τὴν τσεκάρω πολλὲς φορὲς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας, ἐπιστρέφοντας σ' ἐκεῖνο τὸν γεμάτο ξύλινα γραμματοκιβώτια τοῖχο πρὶν καὶ μετὰ ἀπὸ κάθε παράδοση ἢ ἐπίσκεψη στὴν τουαλέτα ἢ μικροῦποχρέωση, ὅσο ἔξω ἀπ' τὸν δρόμο μου κι ἂν ἦταν. Κι ἂν μὲ χρειάζόταν κάποιος; Κι ἂν ἔχανα κάτι ἐπεῖγον (ἐκεῖνα τὰ μηνύματα πὸν ἔφεραν φαρδιά πλατιά τὴ σφραγίδα τοῦ Ἐπείγοντος); Τίς περισσότερες φορὲς, βέβαια, ἡ θυρίδα μου ἦταν ἄδεια, ἢ τὸ πολὺ-πολὺ νὰ περιεῖχε κάτι λεπτοὺς φακέλους μὲ

memoranda mundana:¹⁰ Ζητείται καθηγητής πανεπιστημίου για συμμετοχή στὰ Εἰκονικά Ἑνωμένα Ἕθνη, οἱ ἐνδιαφερόμενοι παρακαλοῦνται νὰ ἐπικοινωνήσουν... Ἐκείνη τῇ φορά, ὅμως, ὑπῆρχε ἓνα διπλωμένο σημείωμα, δακτυλογραφημένο σ' ἓνα ἀπὸ τὰ φύλλα ἀλληλογραφίας τοῦ Δρος Μόρς: («Ρούμπ»), ἔγραφε, μ' ἐκεῖνο τὸ χαρακτηριστικό μεῖγμα ἀνεπισημότητας καὶ στόμφου, «Μήπως θὰ μπορούσες σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ χωρέσεις σήμερα στὸ πρόγραμμά σου, θὰ μὲ ἱκανοποιῖσε ἰδιαίτερος ἢ χάρη τῆς παρουσίας σου. Θὰ μπορούσα ἴσως νὰ προτείνω νὰ ἔρθεις κατευθεῖαν στὸ γραφεῖο μου ἀμέσως μετὰ τὸ μάθημά σου;» Βεβαίως καὶ θὰ μπορούσατε. Βεβαίως καὶ θὰ μπορούσα. Βεβαίως, κύριε. Ὁ τόνος του ὑποδείκνυε ὅτι αὐτὴ δὲν ἦταν μιὰ ἀπλὴ πρόσκληση, ἀλλὰ ἐντολή. Ἀκόμα καὶ σήμερα, μπορῶ νὰ κλείσω τὰ μάτια καὶ ν' ἀκούσω τὸν Δρα Μόρς νὰ ὑπαγορεύει τὸ μήνυμα μὲ τὴν μπάσα του φωνῆ στὴν κυρία (Λίντα) Γκρίνγκλινγκ, ποὺ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ ἦταν γραμματέας του καὶ ποὺ ἀργότερα ἔγινε ἡ δεύτερη καὶ τελευταία σύζυγός του. Παρεπιπτόντως, ἦταν εὐκόλο νὰ καταλάβεις ἂν τὸ μήνυμα ἦταν ἔργο τῆς κυρίας Γκρίνγκλινγκ — ἓνα ἀπὸ τὰ γράμματα ποὺ τῆς τὰ ὑπαγόρευε ὁ Δρ Μόρς, ἐκείνη τὰ δακτυλογραφοῦσε καὶ μετὰ ἔβαζε μόνη της ἀπὸ κάτω τὴν ὑπογραφή του — ἀπὸ τὸ πόσο τακτικὰ καὶ καλοσχηματισμένα ἦταν τὰ *M* της. Τὸ *M* τοῦ Τζορτζ ἦταν ἓνα εὐρύχωρο πρεσβυτέριο ποὺ στέγαζε τὸ *o* καὶ πολλὰ φορὰς τὸ *ρ* καὶ τὸ *ς*. Ἦταν μιὰ ὑπογραφή ποὺ οὐσιαστικὰ ἀνακοίνωνε, «εἶσαι δικός μου, εἶσαι ἐδῶ χάρη στὴ με-

10. Ἀσήμαντη ἀλληλογραφία (λατ.).

γαλοψυχία μου, σὲ περικλείω), ἐνῶ οἱ πλαστογραφίες τῆς κυρίας Γκρίνγκλινγκ συνήθως σέβονταν περισσότερο τὰ ὅρια.

Ἐκεῖνο τὸ μήνυμα πρέπει νὰ τὸ διάβασα καμιά δεκαριά φορὲς ἐκείνη τὴ μέρα, προσπαθώντας νὰ καταλάβω τί ἐννοοῦσε, νὰ διακρίνω τί κρυβόταν πίσω ἀπὸ τὶς λέξεις, σὰν κάποιος ταλμουδιστῆς ἢ ἐρμηνευτῆς τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἢ ἐρωτοχτυπημένος ἔφηβος: τί κρύβεται μέσα στὴν καρδιά του; Ἡ, μᾶλλον, τί εἶναι αὐτὸ ποὺ θέλει; Τί ἔχω κάνει; Τί καταστροφή μὲ περιμένει; Οἱ ἐβραϊκὲς μου ἀνησυχίες σίγουρα μοιάζουν τετριμμένες σήμερα —μπορεῖ νὰ ἔμοιαζαν τετριμμένες ἀκόμα καὶ τότε—, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν τὶς ἔκανε λιγότερο βάσιμες. Κάποτε ὑπῆρξαν ἀληθινές. Καὶ κατὰ καιροὺς ἦταν καὶ ἐνδιαφέρουσες. Δὲν θέλω νὰ πέσω στὴν παγίδα καὶ νὰ ὑποβαθμίσω αὐτὲς τὶς ἀνησυχίες, αὐτὲς τὶς κληρονομικὲς νευρώσεις, ὅταν αὐτὸ ποὺ πραγματικὰ εὐθύνεται γιὰ τὴ σημερινή τους κοινοτοπία εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἔχουν προβληθεῖ σὲ βιβλία, σὲ ταινίες, στὴν τηλεόραση — στὰ «μίντια»: ὅταν αὐτὸ ποὺ πραγματικὰ εὐθύνεται εἶναι ἡ ἔλλειψη δημιουργικότητας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὶς ἀναπαράγουν ἐδῶ καὶ πενήντα χρόνια. Ὡς ἓνα παιδί τῆς πόλης ποὺ τύχαινε ἐπίσης νὰ εἶναι ἡ πιὸ πρόσφατη προσθήκη στὸ διδακτικὸ προσωπικὸ τοῦ Τμήματος Ἱστορίας, ὁ ὁποῖος μόλις ξεκινοῦσε τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ δύο δοκιμαστικὰ ἔτη πρὶν τὸν ἐνημερώσουν γιὰ τὸ ἂν θὰ μονιμοποιηθεῖ, ἤμουν ἡ πρησμένη, ὑπερτασικὴ καὶ πάνω ἀπ' ὅλα καχύποπτη ἢ ἀκόμα καὶ ἀγωνιώδης γιὰ τὸ μέλλον ἐνσάρκωση ἐκείνου τοῦ στερεότυπου, τοῦ ἀδέξιου, ὑπὲρ τὸ δέον ἐγκεφαλικοῦ, αὐτοσαρκαζόμενου Ἑβραίου ποὺ

ὁ Γούντι Ἄλεν, γιὰ παράδειγμα, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι Ἑβραιοαμερικανοὶ λογοτέχνες, ἀπόλαυσαν τεράστια οἰκονομικὴ καὶ σεξουαλικὴ ἐπιτυχία σατιρίζοντάς τον (ὁ Ρόθ στὴν ἐπόμενη γενιὰ ἀπὸ τὴ δική μου, ὁ Μπέλοου καὶ ὁ Μάλαμουντ στὴν προηγούμενη). Μὲ τρόπους ποὺ ἀκόμα καὶ σήμερα ἐνίοτε μὲ πληγώνει νὰ ἀνακαλῶ, ἀνῆκα κι ἐγὼ σ' ἐκείνη τὴ φουρνιά ποὺ δίδαξε στὴν Ἀμερικὴ τὶς λέξεις *schlemiel*, *shlimazl*, *nebbish* καὶ *klutz*.¹¹ ἓνας κοιλαράς, ἓνα καζάνι γεμάτο ἐνοχές καὶ καθηλώσεις βουτηγμένες στὸ μαῦρο χιούμορ, τριχωτός, δύσσοσμος, μὲ λιπαρὸ δέρμα, κομπλαρισμένος ἀπ' τὰ κόμπλεξ του, ποὺ ἀνησυχεῖ μονίμως μὴν τὰ κάνει θάλασσα, ποὺ ἀνησυχεῖ μονίμως μὴν πεῖ τὴ λάθος κουβέντα, ἢ μὴ φορέσει τὴ λάθος γραβάτα, ἢ μὴ φορέσει κλίπ στὴ γραβάτα ἀντὶ γιὰ καρφίτσα, ἢ μὴ φορέσει μανικετόκουμπα ὅταν τὰ ἀπλὰ κουμπιὰ φτάνουν καὶ περισσεύουν, ἢ μὴ φορέσει καρὸ ὅταν τὸ κοτλὲ εἶναι πάλι τῆς μόδας, ἢ, πάνω ἀπ' ὅλα, μὴν μπερδέψει κάτι πολὺ βασικὸ: τὴ σειρὰ μὲ τὴν ὁποία οἱ διάφορες πολιτεῖες προσχώρησαν στὴν Ἑνωσῆ... Ντέλαγουερ, Πενσιλβάνια, Νιὺ Τζέρσεϊ... Ἐνῶ ἀκολουθοῦσα τοὺς μαθητὲς μου ἔξω ἀπὸ τὴν τάξη καὶ περνοῦσα μέσα ἀπὸ ἓνα πλῆθος ντυμένο μὲ τὰ ἄλκα χρώματα τῆς σχολῆς, μέτρησα πάλι τὸ κομποσκοῖνι, κάθε κόμπος καὶ μιὰ μικρὴ ἀνακούφιση: Τζόρτζια, Μασαχουσέτη, Κονέκτικατ; Ἡ μήπως Τζόρτζια, Κονέκτικατ, Μασαχουσέτη;

Ἡ κυρία Γκρίνγκλινγκ μοῦ ἀνοίξε τὴν πόρτα γιὰ νὰ μπεῶ στὸ γραφεῖο τοῦ Δρος Μόρς καὶ περίμενε μέχρι νὰ

11. Χαζός, γκαντέμης, δειλὸς καὶ ἀδέξιος (γίντις).

τῆς παραγγέλνει καὶ γιὰ τοὺς δύο μας τὸ ποτὸ τῆς ἡμέρας: «Γκίμλετ, Λίντα. Νομίζω πὼς σήμερα ἢ μέρα σηκώνει γκίμλετ». Ἄς δοῦμε ἀκόμα μία φορὰ πόσο ἔχουν ἀλλάξει τὰ πράγματα ἀπὸ τότε: μιὰ φορὰ κι ἓναν καιρὸ ἦταν ἡ δουλειὰ αὐτῶν τῶν εὐγενικῶν, τίμιων καὶ ἀρκετὰ ἱκανῶν μεσήλικων κυριῶν ὅπως ἡ Λίντα Γκρίνγκλινγκ νὰ δακτυλογραφοῦν καὶ νὰ κανονίζουν τὰ ραντεβου καὶ νὰ ἐτοιμάζουν τὰ ποτὰ τῶν ἐπαγγελματιῶν ἱστορικῶν, ἂν καὶ μερικὲς φορὲς ὁ Δρ Μόρς προτιμοῦσε τζίν φίζ ἢ τζίν τόνικ καὶ μερικὲς φορὲς, ὅταν εἶχε ὄρεξη γιὰ γκίμλετ, κάτι ποὺ γι' αὐτὸν λειτουργοῦσε σὰν τὴν εὐκτικῆ, τὰ λάιμ ἔπρεπε νὰ ἀντικατασταθοῦν μὲ λεμόνια. Ἡ κυρία Γκρίνγκλινγκ ἔστυβε τὰ ἐσπεριδοειδῆ μὲ τὰ χεράκια της, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν πὼς μέρος τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Δρος Μόρς —συμπεριλαμβανομένου τοῦ μηνύματος ποὺ τώρα ἄφηνα πάνω στὸ γραφεῖο του— ἀνέδιδε ἓνα ἐλαφρὸ ἄρωμα κίτρου.

Σὰν νὰ παρέδιδα κάποια ἔγγραφο ἄδεια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἤμουν φοιτητής, ἢ ἀπὸ τότε ποὺ ἤμουν στρατιώτης, ἔβαλα τὴ μία γωνία τοῦ μηνύματος κάτω ἀπὸ τὴν κανονιοβολίδα ποὺ βρισκόταν πάνω στὸ γραφεῖο του, ἐκεῖνο τὸ ἄγριο βλογοικομμένο σφαιροειδὲς ποὺ ἔμοιαζε μὲ τὸ συρρικνωμένο κρανιακὸ τρόπαιο κάποιας μολύβδινης φυλῆς κεφαλοκυνηγῶν. Αὐτὰ ἦταν καὶ τὰ μοναδικὰ ἀντικείμενα πάνω στὸ γραφεῖο του, τὸ πρὲς παπιὲ σὲ σχῆμα κανονιοβολίδας καὶ τώρα τὸ χαρτάκι μου. Ὁ Δρ Μόρς ἔγερνε πίσω μὲ τὴν καρέκλα του σὲ ἀνάκλιση, χαλαρὸς καὶ τεράστιος — «Ὅλη μέρα ἔλεγα στὸν ἑαυτὸ μου, δὲν θὰ πιεῖς οὔτε ἓνα ποτὸ μέχρι νὰ ἔρθει ὁ Ρούμπ... δὲν θὰ πιεῖς μέχρι νὰ ἔρθει ὁ Ρούμπ...»

«Συγχωρέστε με, Δρ Μόρς».

«Ρούμπ, τρόμαξα νά τὰ καταφέρω».

«Ἦρθα ἀμέσως μετὰ τὴν παράδοση, ὅσο πιὸ γρήγορα μπορούσα».

«Κι ὅμως, δὲν ἔχεις κάτσει ἀκόμη... καὶ δὲν μὲ λὲς Τζόρτζ, ὅπως σοῦ ἔχω πεῖ ἐπανειλημμένως...»

Παρότι ποτὲ δὲν μοῦ ἄρεσε τὸ ἀλκοόλ, αὐτὰ τὰ συγκεκριμένα κοκτέιλ μὲ καθησύχασαν. Στὸ Κόρμπιν δὲν σοῦ σέρβιραν ποτὲ κοκτέιλ γιὰ νὰ σὲ ἀπολύσουν.

Μὲ μιὰ θεατρικὴ κίνηση, ὁ Δρ Μόρς ἔβγαλε τὸ κάπνι ἀπὸ τὴν ὀβίδα του: μέσα στὴν ἄδεια κρανιακὴ κοιλότητα εἶχε τὰ καπνικά του. Ἡ κορυφὴ τοῦ κρανίου, ἀναποδογυρισμένη, γινότανε τασάκι, καί, ὅταν ἦρθαν τὰ ποτά, ἀρχίσαμε κι οἱ δύο τὸ κάπνισμα. Ὅταν ἤμουν νέος κάπνιζα τσιγάρα ἐνῶ ὅταν μπῆκα στὸν στρατὸ τὸ γύρισα στὰ ποῦρα, ἀλλὰ στὸ Κόρμπιν ἔμαθα τὴν πίπα. Ἄν καὶ ὁ Δρ Μόρς κάπνιζε μιὰ πίπα κάλαμπας τὴ μέρα καὶ μιὰ τσερτσουόρντεν τὸ βράδυ, σχεδὸν ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι στὸ Τμήμα κάπνιζαν μπίλιαρντ, ἴσιες ἢ καμπύλες, ἐνῶ ὁ Δρ Χίλαρντ προτιμοῦσε μιὰ κατὰξερη κόρνκομπ. Ἡ δική μου ἦταν μπίλιαρντ, ὄχι ὀλόισια ὅπως μερικῶν, λιγότερο καμπύλη ἀπὸ κάποιων ἄλλων. Τώρα ποὺ τὸ σκέφτομαι, ὅλο αὐτὸ ἦταν ἓνα ματαιόδοξο πείραμα στὸ ἀνήκειν: ἔπινα τὸ τζίν ποὺ εἶχε σερβίρει ἡ κυρία Γκρίνγκλινγκ καὶ ρούφαγα τὸν ἀρωματικὸ καπνὸ ποὺ μοῦ ἔκαιγε τὸν λαιμὸ καὶ μ' ἔτσουζε στὰ μάτια καὶ βάραινε τὸ κεφάλι ἀνάμεσά τους, ἐνῶ τὸ κορμί φοροῦσε ἓνα κοστουμι μ' ἓνα καρὸ φαρθὸ σὰν τὰ τετράγωνα ποὺ χωρίζαν τὸ τζάμι στὸ παράθυρο, μὲ ὀλοζώντανα πορτοκαλὶ καὶ κίτρινα χρώματα σὰν τὸ φθινόπωρο ἐκεῖ ἔξω.